

Skaitmeninė valstybė: ar valstybė gali egzistuoti be teritorijos? Tuvalu ir nykstančių salų teisinis iššūkis

Ignas Laucius, Roberta Rudzevičiūtė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

2 kursas

Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: ignas.laucius@tf.stud.vu.lt; roberta.rudzeviciute@tf.stud.vu.lt

Mokslinio straipsnio akademinis kuratorius doc. dr. Indrė Isokaite

El. paštas: indre.isokaite@tf.vu.lt

Santrauka. Šiame straipsnyje nagrinėjamas valstybingumo sampratos pokytis klimato kaitos ir technologinės pažangos kontekste, ypatingą dėmesį skiriant Tuvalu atvejui. Keliamas klausimas, ar valstybė, netekusi savo fizinės teritorijos, gali ir toliau egzistuoti. Analizuojama valstybės samprata, Montevidėjo konvencijoje įtvirtinti valstybingumo kriterijai ir jų taikymo problematika nykstančių salų valstybėms. Aptariama Ex-Situ valstybės, apimančios skaitmeninės valstybės fenomeną, koncepcija kaip galima nauja tarptautinės teisės subjektų kategorija, kuri užtikrintų valstybingumo tęstinumą teritorijos išnykimo sąlygomis.

Pagrindiniai žodžiai: klimato kaita, nykstančios salos, valstybingumo tęstinumas, Ex-Situ valstybė, skaitmeninė valstybė

Digital Nation: Can a State Exist Without Its Territory? Legal Challenge of Tuvalu and Other Endangered Islands

Summary. The article examines the transformation of the concept of statehood in the context of climate change and technological advancement, with particular emphasis on the case of Tuvalu. It addresses the question of whether a state that has lost its physical territory may continue to exist as a subject of international law. The analysis focuses on the legal concept of statehood, the criteria of statehood enshrined in the Montevideo Convention, and the challenges associated with their application to disappearing island states. The article further explores the concept of the Ex-Situ Nation, encompassing the phenomenon of the digital state, as a potential new category of subjects of international law capable of ensuring the continuity of statehood in circumstances where territorial extinction occurs.

Keywords: climate change, sinking islands, continuity of statehood, Nations Ex-Situ, digital nation

Ivadas

XXI a. pradžioje olandų chemikas, Nobelio chemijos premijos laureatas P. Crutzenas, teigdamas, jog žmonių veikla taip pakeitė ir vis dar keičia Žemės geologiją ir daugumą ekosistemų, kaip ankstesnėse erose tai darė natūralūs klimato kaitos veiksniai, pasiūlė šį lūžį įtvirtinti kaip naują geologinę epochą – Antropoceną¹ (gr. „žmogaus amžių“).

Akivaizdu, jog žmogaus sukelta klimato kaita šiandien daro poveikį daugeliui ekstremalių orų ir klimato reiškinių visuose pasaulio regionuose, o ypač pažeidžiamos bendruomenės, kurios istoriškai mažiausiai prisidėjo prie dabartinės klimato situacijos. Labiausiai nuo to kenčia Tuvalu – nykštukinė Ramiojo vandenyno valstybė, kuri, tikėtina, taps pirmąja dėl klimato kaitos gyventi nebetinkama valstybe pasaulyje.

Reaguodamos į klimato kaitos nulemtus jų teritorijos pokyčius, Tuvalu bei kitos nykstančios Ramiojo bei Indijos vandenynų salų valstybės imasi inovatyvių priemonių siekdamos išsaugoti ne tik savo gyventojus, bet ir savo valstybingumą. Jos meta iššūkį nusistovėjusiai tarptautinės teisės tvarkai ir, naudodamasis šiuolaikine technologine pažanga, XXI a. formuoja skaitmeninės valstybės koncepciją.

Šio darbo tikslas – išnagrinėti, kaip Antropoceno laikotarpiu valstybės, susidurdamos su klimato kaitos keliamais iššūkiais, formuoja skaitmeninės valstybės fenomeną ir kokią įtaką tai daro klasikinei valstybingumo sampratai. Aptartojo tikslo bus siekiama šiais uždaviniais: analizuojant valstybės esmę, kilmę ir istorinę raidą, besikeičiančią valstybingumo sampratą klimato kaitos ir skaitmenizacijos kontekste, ypatingą dėmesį skiriant Tuvalu valstybės (skaitmenizavimo) atvejui. Mokslinio straipsnio objektas – skaitmeninė valstybė kaip valstybingumo išsaugojimo būdas nykstant teritorijai.

Darbo aktualumą lemia tai, jog klimato kaitos padariniai ir su jais susiję valstybių sprendimai yra vienos aktualiausių šiuolaikinės tarptautinės teisės problemų. Kylančios jūros lygis, ekstremalūs gamtiniai reiškiniai, dėl jų kintanti pasaulio geografija verčia kelti esminius klausimus dėl dabartinės tarptautinės tvarkos, grindžiamos prielaida, kad fizinė Žemės geografija yra pastovi ir nekeitanti, tvarumo. Nors Tuvalu yra viena mažiausių pasaulio šalių, jos padėtis laikoma daugelio regionų ateities pranašu.

Darbe taikyti istorinis, loginis, lyginamasis, lingvistinis, sisteminis, teleologinis, apibendrinimo metodai. Istorinis metodas pasirinktas siekiant atskleisti valstybės sampratos raidą ir jos kitimą skirtingais istoriniais laikotarpiais. Loginis metodas taikytas skirtingų doktrinos pozicijų ir argumentų analizei. Lyginamasis metodas naudotas įvairių autorių požiūrių į valstybingumą ir jo transformacijas palyginimui. Lingvistinis metodas padėjo atskleisti darbui aktualių teisės normų ir tarptautinių dokumentų turinį. Sisteminis metodas taikytas analizuojant tarptautinės teisės nor-

¹ CRUTZEN, Paul; STOERMER, Eugene (2000). The “Anthropocene”. *IGBP Newsletter*, 41, 17–18.

mų tarpusavio ryšius, o teleologinis metodas leido įvertinti teisės normų tikslus ir jų taikymo kryptis. Apibendrinimo metodas naudotas formuluojant darbo išvadas, remiantis atlikta analize.

Darbo originalumą lemia tai, kad klimato kaitos keliami procesai atskleidžia naujo pobūdžio iššūkius tarptautinei teisei ir klasikinei valstybingumo sampratai. Skaitmeninės valstybės koncepcija yra viena ryškiausių dabartinių aktualijų tarptautinėje teisėje, tačiau Lietuvos teisės doktrinoje iki šiol nėra aprašyta.

Darbui išskirtinai reikšmingi šie šaltiniai: Jungtinių Tautų institucijų dokumentai, Tarptautinio Teisingumo Teismo praktika, Australijos-Tuvalu Falepili Sąjungos susitarimas, taip pat tarptautinės teisės doktrina. Vadovaujantis minėtaisiais šaltiniais siekiama atskleisti, kaip klimato kaitos kontekste gali kisti valstybingumo samprata ir kokias naujas normas tai gali formuoti tarptautinėje teisėje.

1. Valstybės esmė, kilmė ir istorinė raida

Prieš išsamiau analizuojant tai, ar gali pilnavertiškai egzistuoti skaitmeninė valstybė be fizinės savo teritorijos, visų pirma reikalinga atskleisti jos sampratą, plačiau aptariant jos esmę, kilmę, ir istorinę raidą.

Valstybę, kaip itin sudėtingą socialinį fenomeną, galima suvokti labai įvairiai. Kaip taikliai nurodo E. Jarašiūnas: „Vieniems valstybė – idėja, kitiems – visuomenės gyvenimo realybė, tretiesiems – abstrakcija, ketvirtiesiems – visą visuomenę jungianti organizacija, penkti valstybėje mato valdžią, kuriai paklūsta tauta, o dar kitiems valstybė yra tam tikras tautos gyvenimo būdas².“ Kitaip tariant, valstybę galima analizuoti politinėje, istorinėje, filosofinėje, psichologinėje, teisinėje, sociologinėje erdvėje ir nei viena iš šių skirtingų valstybės reiškinių viena kitos nepaneigia, verčiau tik atskleidžia skirtingus jos aspektus³.

Įdomu, jog valstybės terminas atsirado tik XV a. – daug vėliau, negu pati organizacija, kurią ji reiškia. Pirmasis jį pradėjo vartoti italų mąstytojas N. Machiavelli, o iki tol valstybei pavadinti buvo vartojami tokie terminai kaip polis, civitas, respublica, imperija, karalystė, žemė, kunigaikštystė⁴. Kaip tam tikro istorinio-teritorinio organizmo, valstybės evoliucija apėmė itin ilgą laikotarpį. Ji prasidėjo nuo gyvenimo pirmąjį giminingomis, vėliau – teritorinėmis bendruomenėmis⁵, buvo formuojama viduramžių Bažnyčios, kuomet įvairiausių Europos politinių darinių gyventojų suvo-

² BIRMONTIENĖ, Toma; JARAŠIŪNAS, Egidijus; KŪRIS, Egidijus ir kt. (2002). *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, p. 482

³ MATAKAS, Juozas (sud.) (1999). *Šiuolaikinė valstybė*. Vadovėlis. Kaunas: Technologija, p. 11.

⁴ PRAZAUSKAS, Algimantas; UNIKAITĖ, Ingrida (2007). *Politologijos pagrindai*. Vadovėlis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 111.

⁵ Pirminė bendruomenė. Iš: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [interaktyvus]. <https://www.vle.lt/straipsnis/pirmine-bendruomene/>

kė save kaip dalį krikščioniškosios visuomenės⁶, didelę įtaką jai padarė Vestfalijos taisyklė, įtvirtinusi valstybinio suvereniteto koncepciją⁷, absoliutizmas, absorbavęs mažus ir silpnus politinius vienetus į dideles ir stiprias politines struktūras, veikiančias labai aiškiai apibrėžtoje ir suvienytoje teritorijoje⁸, ir nacionalizmo idėjų plėtra, kuomet visuotinai pripažinta, kad kiekviena nacija turi sukurti valstybę ir tokia naujoviško tipo vienybė tapo sektinu pavyzdžiu⁹.

Nors, kaip minėta, valstybę galima analizuoti įvairiose plotmėse, šio darbo kontekste aktualiausia yra teisinė valstybės samprata, kurią įprasta atskleisti per šį reiškinį sudarančių elementų analizę. Pagal tradicinę teoriją, valstybė yra trijų elementų – tautos, teritorijos, valstybinės valdžios – visuma. Toks valstybės apibrėžimas, dar XIX a. pabaigoje suformuluotas G. Jellineko, pripažįstamas daugumos XIX a. ir XX a. pradžios autorių, nagrinėjusių valstybingumo požymius. Šią trinarę struktūrą pakartoja ir M. Römeris savo veikale „Valstybė ir jos konstitucinė teisė“¹⁰, ir H. Kelsenas savo „Grynojoje teisės teorijoje“¹¹. Vis tik, kalbant apie valstybingumą dažniausiai cituojama 1933 m. Montevidėjo konvencija dėl Valstybių teisių ir pareigų¹². Joje išskiriamas ketvirtasis kriterijus – gebėjimas palaikyti santykius su kitomis valstybėmis (šis elementas skęstančių valstybių kontekste laikomas mažiausiai problematišku, todėl straipsnyje daugiau dėmesio skirsime teritorijos, gyventojų ir valdžios elementams).

2. Valstybė klimato kaitos ir technologinių pokyčių pasaulyje

Dabartinė tarptautinė tvarka yra grindžiama suvereniteto sąvoka – aukščiausia kiekvienos valstybės valdžia savo teritorijoje, kuri kartu yra ir būtina sąlyga tam, kad valstybė būtų tarptautinės teisės subjektas. XX a. pradžioje tarptautinės teisės ekspertai konstatavo, jog suverenitetas yra susijęs su fizine valstybės teritorija¹³. Nesant teritorijos ar bet kurio kito valstybę sudarančio elemento, manyta, nėra ir valstybės. Tačiau tuo metu moksliniai tyrimai apie antropogeninę klimato kaitą dar nebuvo tapę tarptautinės darbotvarkės dalimi ir šiandien, dėl klimato kaitos nykstant fizi-

⁶ BLINSTRUBIS, Tomas (n.d.). Valstybė. Iš: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [interaktyvus]. <https://www.vle.lt/straipsnis/valstybe/>

⁷ VADAPALAS, Vilenas. (2006). *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, p. 86.

⁸ MATAKAS, Juozas (sud.) (1999). *Šiuolaikinė valstybė*. Vadovėlis. Kaunas: Technologija, p. 12.

⁹ Nacionalizmas (n.d.). Iš: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [interaktyvus]. <https://www.vle.lt/straipsnis/nacionalizmas/>

¹⁰ RÖMERIS, Mykolas (1990). *Valstybė ir jos konstitucinė teisė* (1). Vilnius: Mintis., p. 1.

¹¹ KELSEN, Hans (2002). *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, p. 235.

¹² Convention on Rights and Duties of States (Seventh International Conference of American States) (1933). 165 LNTS 19.

¹³ Island of Palmas Case (Netherlands v. United States), Arbitral Award, [1928-04-04]. Reports of International Arbitral Awards, II, 829–871.

nėms valstybių teritorijoms, tokia tarptautinė teisinė tvarka atskleidžia savo ribotumą. Klimato kaita tampa esminiu iššūkiu, prie kurio ji privalo prisitaikyti.

2.1. Klimato kaitos ir technologinės pažangos sąveika formuojant skaitmeninės valstybės idėją

Antropoceno laikotarpiu pagrindiniu klimato kaitos veiksniu tapo šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos¹⁴, daugiausiai išskiriamos vykdant antropogeninę veiklą¹⁵. Tai lemia atmosferos, vandenynų ir žemės paviršiaus atšilimą, klimato anomalijų – karščio bangų, potvynių, audrų ir kt. – intensyvėjimą.¹⁶ Ledynų ir ledo skydų tirpsimas lemia pasaulio vandenynų lygio kilimą, o 110 mln. žmonių šiuo metu gyvena sausumoje žemiau potvynio ir atoslūgio linijos.¹⁷ Šis procesas kelia ypatingai didelę egzistencinę grėsmę žemumų bei salų valstybėms, kurių teritorijos palaipsniui nyksta.¹⁸ Teritorijos nykimas skatina valstybes ieškoti alternatyvių būdų išsaugoti savo valstybingumą. Tokiomis aplinkybėmis technologinė pažanga atveria papildomas galimybes skaitmenizuoti vyriausybės atliekamas funkcijas. Pavyzdžiui, „Second life“¹⁹ virtualios ambasados²⁰, be kita ko, eksperimentavo su bendradarbiavimo modeliais, formuojant įvaizdį tarptautinėje bendruomenėje²¹, skatino turizmą

¹⁴ Prie šiltnamio efektą sukeliančių dujų priskiriamos, be kita ko, anglies dioksidas, CO₂; metanas, CH₄; azoto suboksidas, N₂O.

¹⁵ CRUTZEN, Paul J. (2002). Geology of mankind. *Nature*. 415, 23 [interaktyvus]. <https://www.nature.com/articles/415023a.pdf>

¹⁶ Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) (2023). *Sixth Assessment Report* [interaktyvus]. https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf

¹⁷ KULP, A. Scott, STRAUSS Benjamin H. (2019). New elevation data triple estimates of global vulnerability to sea-level rise and coastal flooding. *Nature Communications*, 10:4844 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1038/s41467-019-12808-z>.

¹⁸ Tarptautiniu mastu pripažintos pažeidžiamomis 39 mažos besivystančios salų valstybės (angl. *Small Island Developing States*), tarp jų Maršalo salos, Fidžis, Nauru, Papua Naujoji Gvinėja ir kitos. Grėsmė prarasti didelę dalį savo teritorijos kyla ne tik mažosioms saloms, pažeidžiamos tokios šalys kaip Vietnamas, Bangladešas, Egiptas, Nigerija, Nyderlandai, Italija, Kanada.

¹⁹ Second Life. [interaktyvus] <https://secondlife.com/>

²⁰ Virtualaus pasaulio „Second life“ pasaulyje vartotojai, vadinami rezidentais, galėjo susikurti skaitmeninius avatus, bendrauti tarpusavyje, dalyvauti švietimo ir socialinėse veiklose, kurti ir mainyti virtualiu turtu bei paslaugomis. Daugiau nei šešiasdešimt universitetų, įskaitant Harvardo, Niujorko ir Stanfordo universitetus, įkūrė savo virtualius miestelius, taip pat platformoje įsikūrė įvairios įmonės bei žiniasklaidos būstinės. Virtualioje ambasadoje buvo pateikiamos nuorodos į įvairias valstybines institucijas, siūloma turistinė informacija, pristatoma informacija apie Maldyvų fondo veiklą, tačiau pagrindinis dėmesys buvo skiriamas demokratijos ir žmogaus teisių stiprinimui bei darnaus vystymosi klausimams, apimančius aplinkos bei sveikatos apsaugą, klimato kaitą, švietimą, reagavimą į cunamio sukeltus padarinius.

²¹ Kitos valstybės šį modelį pritaikė dialogui užmegzti, kadangi tradiciniai diplomatiniai santykiai užmezgimo būdai nebuvo veiksmingi: 2011 m. buvo įkurta Jungtinių Amerikos Valstijų virtuali ambasada Teherane. 2013 m. Izraelio ambasada bandė Persijos įlankos arabų šalių bendradarbiavimo tarybos narėmis.

bei bandė pritraukti investicijas²². Tuo tarpu Estija dabar vysto e-rezidenciją (angl. e-Residency),²³ skaitmeninio identiteto programą, kuri leidžia žmonėms visame pasaulyje gauti Estijos skaitmeninį ID ir naudotis pažangiomis šalies elektroninėmis viešosiomis paslaugomis, palengvinančiomis verslo veiklą internetu²⁴. Paminėtinas ir „Bitnation“ – decentralizuotos, neturinčios sienų, asmens laisve grindžiamas tautos projektas (angl. Decentralised Borderless Voluntary Nation).²⁵ Šio projekto, kuris galiausiai išliko daugiau eksperimentiniu, esmė buvo idėja, kad valstybės teikiamos paslaugos²⁶ galėtų būti organizuojamos decentralizuotai, siekta sudaryti galimybę žmonėms savanoriškai „priklausyti“ skaitmeninei bendruomenei, kurios veikimas remtųsi technologijomis, o ne fizinėmis sienomis²⁷.

2.2. Valstybės kriterijų turinio samprata klimato kaitos kontekste

Pagal tarptautinę teisę valstybės atsiradimas vertinamas remiantis minėtais Montevidejo konvencijos kriterijais²⁸. Tačiau aiškių kriterijų, kurie leistų pripažinti valstybę išnykusia ar būtų taikytini valstybės tęstinumo atvejais, tarptautinėje teisėje nėra. Vis dėlto, sprendžiant skėstančių valstybių klausimus neretai remiamasi ta pačia konvencija, tokiais atvejais ji aiškinama lanksčiau – Tarptautinis Teisingumo Teismas (toliau – Teisingumo Teismas) yra pripažinęs, jog kartą įsteigus valstybę, vieno iš ją sudarančių elementų išnykimas nebūtinai reikštų valstybingumo praradimą.²⁹

2.2.1. Apibrėžtos teritorijos kriterijaus turinys

Apibrėžtos teritorijos kriterijaus turinys atskleidžiamas tarptautinių teismų jurisprudencijoje bei tarptautinės teisės normose. Pripažįstama, jog valstybė turi išimtinę kompetenciją vykdyti valstybės funkcijas tam tikroje erdviškai pripažintoje ir

²² MANOR, Ilan (2014). *On Virtual Embassies in the Age of Digital Diplomacy* [interaktyvus]. <https://digdipblog.com/2014/06/25/on-virtual-embassies-in-the-age-of-digital-diplomacy/>

²³ Republic of Estonia *E-Residency*. Make business easy at every stage [interaktyvus]. <https://www.e-resident.gov.ee/make-business-easy-at-every-stage/>

²⁴ Elektroninė rezidento skaitmeninė asmens tapatybės kortelė suteikia teisę asmenims nuotoliniu būdu steigti ir administruoti juridinius asmenis Estijoje, pasirašyti dokumentus elektroniniu parašu ir naudotis kitomis skaitmeninėmis paslaugomis. Tačiau nesuteikia asmeniui pilietybės, teisės gyventi Estijoje, politinių teisių ar socialinių garantijų.

²⁵ TARKOWSKI TEMPELHOF, Susanne (2015). *BITNATION Whitepaper* [interaktyvus]. <https://bravenewcoin.com/assets/Whitepapers/BITNATIONWhitepaper-INCOMPLETE.pdf>

²⁶ Tarp paslaugų numatytas juridinių faktų registravimas, sutarčių sudarymas ir saugojimas, alternatyvūs ginčų sprendimo būdai, notariniai veiksmai ir kitos teisinės bei administracinės paslaugos.

²⁷ Bitnation Constitution (2017) [interaktyvus]. <https://github.com/Bit-Nation/BITNATION-Constitution>

²⁸ International Law Commission (2025). Final report of the Study Group on sea-level rise in relation to international law [interaktyvus]. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/reports/8_9_2025.pdf

²⁹ Obligations of States in Respect of Climate Change [ICJ], Advisory Opinion, [2025-07-23].

apibrėžtoje žemės paviršiaus dalyje, kuriai turi teritorinį suverenitetą.³⁰ Šiuo atveju nėra aišku, kas laikoma „žemės paviršiaus dalimi“ – sausuma, jūros dugnas, dirbtinė sala ar atoslūgio metu iškilęs plotas? Kontinentinio šelfo byloje³¹ Teisingumo Teismas įtvirtino sausumos laikymo dominuojančia jūros atžvilgiu (angl. the land dominates the sea) principą, pabrėždamas, kad „jūrinės teisės kyla iš pakrantės valstybės suvereniteto sausumoje“, o „valstybės teritorijos pakrantė yra lemiamas veiksnys nustatant teisę į gretimas po vandeniu esančias teritorijas“. Taigi, teisė į jūrų erdves išvedama iš sausumos teritorijos, todėl būtent sausumos išsaugojimas yra esminė salų valstybių valstybingumo tęstinumo sąlyga.

O kaip dėl kitos valstybės žemės įgijimo? Štai Kiribačio Respublika yra įsigijusi apie du tūkstančius hektarų žemės Fidžyje, žemės ūkio veiklos plėtrai vystyti, tačiau suverenitetas išlieka Fidžiui, o Kiribatis žemę valdo kaip privatus subjektas. Tad įsigyta žemė nėra įtraukiama į pirkėjo teritorinį suverenitetą.

Kvestionuotinos ir dirbtinės salos. Maldyvų Respublika (toliau – Maldyvai), paskatinti klimato kaitos padarinių, ėmėsi pakrančių apsaugos projektų ir sukonstravo dirbtinę salą Hulhumalę, į kurią perkėlė dalį Malės gyventojų, o kiek vėliau ėmėsi kurti novatoriškas plaukiojančias salas. Vis dėlto, tarptautinėje teisėje egzistuoja griežti teisiniai kriterijai, apibrėžiantys, kas laikytina sala – pagal Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos³² (toliau – Jūrų teisės konvencija) 121 straipsnį, sala yra natūraliai susiformavusi, vandens apsupta sausuma, kuri potvynio metu lieka iškilusi virš vandens paviršiaus. Įtvirtintas salų režimas yra nedalomas ir turi tarptautinės paprotinės teisės statusą.³³ Todėl pagal galiojančią tarptautinę teisę dirbtinės salos negali būti laikomos valstybės teritorija ir nėra pagrindas valstybingumo tęstinumui.

Taip pat Teisingumo Teismas nustatė, jog kelios egzistuojančios taisyklės nesuteikia pagrindo laikyti atoslūgio metu iškylančius pakilimus salomis ar kita sausumos teritorija. Grįsdamas tuo, jog nėra paprotinės teisės normos, kuri „leistų arba draustų tokių pakilimų pasisavinimą. Tik jūrų teisės kontekste yra nustatytos tam tikros leidžiančio pobūdžio taisyklės, taikomos atoslūgio metu iškilusiems pakilimams, esantiems palyginti nedideliu atstumu nuo pakrantės“.³⁴

Apibendrinant, valstybingumo pagrindas yra tinkamai apibrėžta, būtinai natūraliai susiformavusi sausumos dalis, kurioje valstybė įgyvendina savo suverenitetą.

³⁰ Island of Palmas Case (Netherlands v. United States), Arbitral Award, [1928-04-04].

³¹ North Sea Continental Shelf Case (Federal Republic of Germany v. Denmark), ICJ, Judgment, [20-02-1969]; Case concerning maritime delimitation and territorial questions (Qatar v Bahrain), ICJ, Judgment, [16.03.2001]

³² Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija (1982). *Valstybės žinios*, 2003, 107

³³ Territorial and maritime dispute (Nicaragua v Colombia), ICJ, Judgment, [19.11.2012]

³⁴ Case concerning maritime delimitation and territorial questions (Qatar v Bahrain), ICJ, Judgment, [16.03.2001]

2.2.2. Nuolatinės populiacijos kriterijaus turinys

Kitas – nuolatinės populiacijos – nesiejamas su nuolatiniu fiziniu buvimu valstybės teritorijoje, verčiau suprantamas kaip pastovus teisinis ir politinis ryšys tarp gyventojų ir valstybės.³⁵ Toks ryšys gali būti išlaikomas transnacionaliu mastu, nepriklausomai nuo faktinės gyventojų buvimo vietos – tiek priverstinio persikėlimo, tiek savanoriškos emigracijos dėl klimato kaitos padarinių atveju³⁶ – jei valstybė užtikrina pilietybės tęstinumą ir veikia kaip bendruomenę vienijantis politinis bei kultūrinis branduolys.

Tarptautinė praktika, įskaitant Vatikano Miesto Valstybės pavyzdį³⁷ ir Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau – JTO) pripažįstamą mažų bendruomenių teisę į savivaldą³⁸, patvirtina tai, jog valstybingumas gali egzistuoti, nepaisant gyventojų skaičiaus ar klajoklinio gyvenimo būdo.

Skęstančiųjų valstybių kontekste matome, jog tradicinis nuolatinės populiacijos kriterijaus turinys yra plečiamas – atsiskleidžia kaip valstybingumo elementas, leidžiantis išlaikyti valstybės tęstinumą net ir tuo atveju, jei fizinė valstybės teritorija tampa nebegyvenama. Tad salų nuolatinė populiacija galėtų egzistuoti diasporoje.

2.2.3. Valstybės valdžios kriterijaus turinys

Valstybės valdžios kriterijus siejamas su gebėjimu nustatyti ir užtikrinti teisės normų įgyvendinimą. Tarptautinė teisė nereikalauja tam tikro valdžios modelio ar buvimo vietos, todėl vyriausybės perkėlimo ar laikino nebuvimo konkrečioje teritorijoje atveju valstybė išsaugo savo egzistavimą. Vyriausybės, kaip tautos apsisprendimo teisės išraiškos, egzistavimas laikomas pakankamu valstybingumo įrodymu, jeigu ji veiksmingai vykdo jai pavestas funkcijas, kontroliuoja apibrėžtą teritoriją, yra nepriklausoma nuo užsienio subjektų. Ši nuostata atsispindi tarptautinės teisės valstybingumo tęstinumo prezumpcijos turinyje, pagal kurį „valstybė toliau egzistuoja su savo teisėmis ir pareigomis, nepaisant revoliucinių pokyčių vyriausybėje arba nepaisant laikotarpio, kai vyriausybės nėra ar ji neveikia“³⁹. Tai patvirtina ir minėto H. Kelseno

³⁵ Western Sahara, ICJ, Advisory Opinion, [1975-10-16].

³⁶ MCADAM, Jane; KALIN, Walter; BURSON, Bruce (2023). Statehood, Human Rights and Sea-Level Rise A Response to the International Law Commission's Second Issues Paper on Sea-Level Rise in Relation to International Law, *Kent Law Review*.

³⁷ Vatikano miesto Valstybė yra mažiausia pasaulio valstybė (0,44 km²), kurioje gyvena apie 500 asmenų, o didžioji dalis jų nėra nuolatiniai gyventojai. Valstybės suverenitetas kyla iš Šventojo Sosto suvereniteto ir yra įtvirtintas Italijos Konstitucijoje (7 straipsnyje). Valstybė palaiko diplomatinius santykius, tarptautinės teisės požiūriu laikoma valstybinio pobūdžio vienetu.

³⁸ Pitkerno Salos yra Jungtinės Karalystės užjūrio teritorija, tačiau JTO ne kartą pripažino gyventojų teisę į savivaldą bei teisę apsispręsti dėl suverenios valstybės sukūrimo.

³⁹ Istoriniai pavyzdžiai patvirtina, jog vyriausybės tremties išlaikė savo suverenitetą ir teisinį statusą nepaisant okupacijos ar aneksijos. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublika okupacijos metu buvo laikoma egzistuojančia valstybe, o valstybės tęstinumas nebuvo nutrauktas dėl politinių režimų pasikeitimų, valstybės pertvarkymo ar laikino valdžios neveikimo jos teritorijoje.

teorija, pagal kurią valstybės valdžia nėra pavienių asmenų valdžia vienas kito atžvilgiu, o „efektyvios nacionalinės teisinės tvarkos galiojimas“⁴⁰, įgalinant individus, valdžią vykdyti kuriant ir taikant teisės normas, o vienintelė viršesnė teisinė tvarka valstybės atžvilgiu yra tarptautinė teisinė tvarka⁴¹.

Skęstančių salų kontekste šis kriterijus turi ypatingą reikšmę: praradus teritoriją, valstybingumo tęstinumas gali būti išsaugotas vyriausybės funkcijas perkėlus į skaitmeninę erdvę, jei išsaugo teisinį ryšį su savo populiacija. Tokia valstybingumo tęstinumo prezumpcija užtikrina tarptautinės teisinės tvarkos stabilumą, gerbiant tautos apsisprendimo teisę, išreikštą susidūrus su precedento neturinčiais egzistenciniais iššūkiais.

2.3. Valstybių atsakomybė už klimato kaitos sukeltą žalą

Svarbu paminėti, jog pastaruoju metu buvo išnagrinėtos istorinės svarbos klimato kaitos bylos, susijusios su nykstančių valstybių teisiniu statusu ir valstybių atsakomybe už klimato kaitos sukeltą žalą.

Štai 2024 m. gegužės 21 d., pagal Antigvą ir Barbudą bei Tuvalu įsteigtos Mažųjų salų valstybių komisijos dėl klimato kaitos ir tarptautinės teisės paklausimą, Tarptautinis Jūrų Teisės Tribunolas priėmė konsultacinę išvadą, kurioje konstatavo⁴², jog šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos laikytinos jūrinės aplinkos tarša pagal Jungtinių Tautų jūrų teisės konvenciją, o valstybės turi atitikti jiems keliamą deramo rūpestingumo (angl. due diligence) standartą, t.y. turi pareigą mažinti šią taršą ir prisitaikyti prie klimato kaitos padarinių.

2025 m. Teisingumo Teismas paskelbė konsultacinę išvadą⁴³, kurioje patvirtino, kad valstybės turi ne tik politinę, bet ir teisinę pareigą, kylančią tiek iš tarptautinių sutarčių⁴⁴, tiek iš tarptautinės paprotinės teisės, kovoti su klimato kaita. Jei valstybės savo veiksmais ar neveikimu prisideda prie klimato kaitos ir daro žalą kitoms valstybėms, jos privalo nutraukti žalingą veiklą, užtikrinti, kad pažeidimai nepasikartotų, ir atlyginti padarytą žalą. Nors konsultacinė išvada nėra teisiškai privaloma, tačiau tikimasi, kad ji turės didžiulį poveikį teisinėje, politinėje ir ekonominėje srityse. Daugelis

⁴⁰ KELSEN, Hans (2002). *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas. p. 237

⁴¹ Ten pat.

⁴² Request for an Advisory Opinion Submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, ITLOS, Advisory Opinion (Case No. 31), [2024-5-21].

⁴³ Obligations of States in Respect of Climate Change [ICJ], Advisory Opinion, [2025-07-23].

⁴⁴ JT Aplinkos ir plėtros konferencijoje (Rio konferencijos arba Žemės susitikimo) 7 principas numato „Valstybės privalo bendradarbiauti pasaulinės partnerystės dvasia, siekdamos išsaugoti, apsaugoti ir atkurti Žemės ekosistemos sveikatą ir vientisumą“. Tuo tarpu, Paryžiaus susitarimo 9 straipsnio pirmoje dalyje teigiama, kad „Išsivysčiusios valstybės, šio Susitarimo Šalys, finansiškai remia besivystančias valstybes, šio Susitarimo Šalis, švelninimo ir prisitaikymo srityje, tęsdamos savo įsipareigojimų pagal Konvenciją įgyvendinimą“.

ją vadina lūžio tašku arba klimato teisingumo gairėmis⁴⁵. Manytina, jog vienas iš artimiausių šios išvados padarinių greičiausiai bus klimato bylų gausėjimas, o politiniu lygmeniu valstybės patirs spaudimą stiprinti savo būsimus klimato politikos planus, reguliuoti įmonių veiklą taip, kad ji atitiktų klimato įsipareigojimus.

2.4. Deteritorializuoto valstybingumo koncepcija

Besiformuojanti valstybių atsakomybės už klimato kaitos žalą doktrina veda prie itin reikšmingos išvados – jei tarptautinė bendruomenė pripažįsta savo pareigą neleisti salų valstybėms prarasti teritorijos, loginė šios pareigos tąsa yra ir pareiga pripažinti alternatyvius valstybingumo tęstinumo būdus.

Valstybei praradus savo teritoriją, žala tampa neatlygintina, tad prof. M. Burkett siūlo sukurti naują tarptautinės teisės subjektų kategoriją – „Ex-Situ“ valstybės (angl. Nations Ex-Situ, iš lot. k. „už vietos ribų“)⁴⁶ – kaip įrankį, užtikrinantį skęstančių valstybių suverenitetą. Itin svarbu pabrėžti, jog tai nebūtų naujo teisės subjekto kūrimas, o jau egzistuojančio subjekto teisių tęstinumo užtikrinimas.

Siekiant įgyvendinti deteritorializuotą valstybingumą, profesorė siūlo sistemą, „leidžiančią valdžiai vykdyti savo funkcijas išskaidytai gyventojų bendruomenei“, o jos įgyvendinimas sietinas su modernizuota JTO politinio patikėjimo (globos) sistema. Esminis skirtumas nuo istorinių patikėtinystės pavydžių „Ex-Situ“ atveju būtų tikslas išsaugoti savivaldą ir apsisprendimo teisę. Patikėtiniais taptų patys „Ex-Situ“ valstybės piliečiai, veikiantys per vyriausybę, kurios nuolatinė buveinė būtų kitos valstybės teritorijoje, tačiau ji administruotų savo valstybės reikalus. Pagrindinė ir svarbiausia jos funkcija – valstybės elementų išsaugojimas už teritorijos ribų, tampant tiek politiniu, tiek kultūriniu branduoliu. „Ex-Situ“ vyriausybė privalėtų išsaugoti kultūrą, užtikrinti piliečių apsaugą, veikti tautos interesais bei skatinti bendruomeniškumą, ryšio palaikymą tarp diasporoje gyvenančių asmenų. Ji veiktų JTO struktūroje, pasinaudojant tarptautinės bendruomenės teikiama parama administruojant ir finansuojant jos veiklą. JTO galėtų įsteigti specialų padalinį, siekiant padėti nykstančioms valstybėms pereinamuoju laikotarpiu.

Šios koncepcijos realizavimas priklauso nuo tarptautinės bendruomenės politinės valios pripažinti tokių valstybių valstybingumo tęstinumą. Priešingu atveju, tarptautinė teisė rizikuotų ne tik didinti teisinį neapibrėžtumą, bet ir tapti neveikiančia,

⁴⁵ THOMPSON, Sarah (2025-08-25). The ICJ's Historic Advisory Opinion: A New Era for Climate Justice? European Chair for Sustainable Development and Climate Transition [interaktyvus]. <https://www.sciencespo.fr/chair-sustainable-development/news/the-icjs-historic-advisory-opinion-a-new-era-for-climate-justice/>

⁴⁶ BURKETT, Maxine (2011). The Nation Ex-Situ: On Climate Change, Deterritorialized Nationhood and the Post-Climate Era. *Climate Law*, 2(3), 345–374 [interaktyvus] <https://doi.org/10.3233/CL-2011-040>

formaliai egzistuojančia teisine fikcija. Valstybės tęstinumo prezumpcija ir siekis užkirsti kelią asmenų be pilietybės atsiradimui sudaro tvirtą pagrindą tarptautinei bendruomenei pripažinti „Ex-Situ“ valstybes. Deterritorializuotas valdžios organo teisių perėmėjas galėtų užtikrinti žmogaus teisių apsaugą, palengvintų migracijos procesą, suteiktų diasporoje gyvenantiems „Ex-Situ“ valstybės pilietybę ir taip išsaugotų jurisdikcijos savo piliečių atžvilgiu taikymą. Persikėlusiems būtų suteikta teisė turėti dvigubą pilietybę, tiek priimančios valstybės, tiek „Ex-Situ“ valstybės.

3. Tuvalu valstybės atvejis

3.1. Pirmoji skaitmeninė valstybė pasaulyje

„Ex-Situ“ valstybės koncepcija itin svarbi Tuvalu – vienai mažiausių ir labiausiai nuo klimato kaitos pažeidžiamų pasaulio valstybių, esančiai Okeanijoje, Ramiojo vandenyno vakaruose. Ją sudaro šeši atolai ir trys koralinės salos, kurių vidutinis aukštis virš jūros lygio siekia vos kelis metrus. Tuvalu gyvena apie 10 tūkst. gyventojų, kurių didžioji dalis telkiasi sostinėje Funafutyje, pakrančių zonose⁴⁷. Salose itin riboti gėlo vandens ištekliai, o tropinis jūrinis klimatas sąlygoja intensyvius ciklonus, keliančius stiprius vėjus ir audras. Mokslininkai prognozuoja, jog iki 2100 metų 95% valstybės teritorijos gali atsidurti po vandeniu⁴⁸.

Gilėjant ekologinei krizei ir salai vis labiau grimztant į vandenyną, Tuvalu imasi inovatyvių priemonių. Šalis išsikėlė tikslą, jog nepavykus apsaugoti fizinės šalies teritorijos, tam, kad bent iš dalies išsaugotų savo identitetą, ji persikels į virtualią erdvę, kur bus prieinama informacija apie jos istoriją, kultūrą, gamtinį paveldą⁴⁹. Šį siekį kartu su savo jūrinėmis koordinatėmis kaip tam tikrą teisinį inkarą Tuvalu įtvirtino ir savo Konstitucijoje⁵⁰, o jam pasiekti pradėjo vykdyti programą „Te Ataeao Nei“ (liet. „Ateitis dabar“), kurios esmę sudaro trys ramsčiai.

Pirmasis ramstis yra klimato diplomatija – tarptautinėje erdvėje Tuvalu nuolat skatina kitas šalis suprasti jų bendrą pareigą spręsti klimato kaitos problemą, kelia klausimus dėl valstybių atsakomybės už klimato kaitos žalą, skatina jas investuoti į fizinį salų gelbėjimą. Viena iš tokios klimato diplomatijos pasekmių – 2023 m. Tuvalu

⁴⁷ Tuvalu Central Statistics Division (2025-04-10). *Tuvalu Population and Housing Census 2022–23* [interaktyvus] <https://stats.gov.tv/news/tuvalu-population-and-housing-census-2022-23/>

⁴⁸ ROBERTSON, Lara (2024). The last generation to live in Tuvalu [interaktyvus] <https://www.unicef.org.au/stories/tuvalu-climate-change-photo-essay?srltid=AfmBOoo7zncGFfe-amiiioET-0dRHwQiL-wimVmFrt2dQnWnHAaP2nD2698>

⁴⁹ KOFE, Simon (2021-11-10). Tuvalu's Future Now Project: preparing for climate change in the worst-case scenario. *Devpolicy Blog from the Development Policy Centre* [interaktyvus] <https://devpolicy.org/tuvalu-preparing-for-climate-change-in-the-worst-case-scenario-20211110/>

⁵⁰ The Constitution of Tuvalu (Tuvalu) (1986). WIPO Lex No. TV030.

vyriausybės ir Australijos pasirašytas Falepili sąjungos susitarimas, kuriuo inicijuota pirmoji istorijoje kruopščiai suplanuota klimato migracija⁵¹ – sutarta, jog Tuvalu piliečiams atsitiktine tvarka kas metus bus išduodamos Australijos vizos, kurios suteiks galimybę gyventi, studijuoti ir dirbti Australijoje, atvykus naudotis Australijos švietimo, sveikatos bei pagrindinėmis pajamų ir šeimos paramomis. Tuo tarpu Tuvalu privalės užtikrinti tvirtą migracijos, pasų, pilietybės ir pasienio kontrolę, atitinkančią tarptautinius integralumo ir saugumo standartus, derinti su Australija bet kokias partnerystes, susitarimus ar veiksmus su bet kuria kita valstybe ar subjektu klausimais, susijusiais su saugumu ir gynyba⁵². Pirmieji šioje programoje dalyvaujantys Tuvalu gyventojai į Australiją atvyko 2025 metų gruodį⁵³. Kita emigracijos kryptis – Naujoji Zelandija.

Antrasis ramstis – teisinis valstybingumo išsaugojimas. Pagal dabartinę Jūrų teisės konvenciją, šalies išskirtinė ekonominė zona priklauso nuo kranto linijos. Nors bendras Tuvalu sausumos plotas siekia vos 26 km², tačiau ji kontroliuoja daugiau nei 719 tūkst. km² siekiančią išskirtinę ekonominę zoną⁵⁴. Kylant jūros lygiui ir nykstant sausumos teritorijai, valstybė gali prarasti teisę į jūrų erdves, o tai lemtų žvejybos plotų sumažėjimą, pagrindinio pajamų šaltinio praradimą. Tuvalu vyriausybė yra išsikėlusį tikslą pasiekti, kad jos suverenitetą oficialiai pripažintų bent 50 pasaulio šalių. Pažymėtina, kad bendruosius diplomatinčius santykius Tuvalu palaiko su dauguma JT narių, tačiau šiuo metu jos „amžiną“ valstybingumą nesant fizinės teritorijos pripažinusios tik 25 šalys⁵⁵.

Trečiasis ir pats įdomiausias programos ramstis nagrinėja klausimą, kaip Tuvalu toliau funkcionuos kaip tauta be žemės. Sprendimas – sukurdamą skaitmeninę valstybę, kurios valstybingumas ir suverenitetas būtų atsieti nuo nuolatinės fizinės teritorijos (deteritorializuoti) ir perkelti į nuolatinę, centralizuotai valdomą virtualią ekosistemą, taip siekiant užtikrinti tvarią valdžią, piliečių teisių apsaugą bei kultūrinio paveldo tęstinumą katastrofiško teritorijos praradimo atveju. Šią strategiją Tuvalu vyriausybė įgyvendina bendradarbiaudama su pasaulinėmis technologijų kompanijomis, tokiomis kaip Meta ir Accenture. Šiuo metu, naudojant dronus, palydovines

⁵¹ Australian Government Department of Home Affairs (2025). *Falepili Mobility Pathway* [interaktyvus] <https://falepilipathway.gov.au>

⁵² Tokie klausimai apima, bet neapsiriboja, gynyba, policijos veikla, pasienio apsauga, kibernetinis saugumas ir kritinė infrastruktūra, įskaitant uostus, telekomunikacijų ir energetikos infrastruktūrą” (4 straipsnio, 4 dalis.).

⁵³ Australian High Commission Tuvalu Facebook paskyroje pasidalino (2025-07-23) *Falepili susitarimas greitai sulaukė didžiulio Tuvalu gyventojų susidomėjimo, kadangi pirmosioms vizoms užsiregistravo net 8750 žmonių. 2025-2026 m. etape buvo išduota 280 vizų, skaičiaus ribojimas skirtas tam, kad nebūtų staiga „protų nutekėjimo“, kadangi Tuvalu ekonomika, kaip jau išsiaiškino, trapi. [„Facebook“] paskyra*. <https://www.facebook.com/AusHCfnfu>

⁵⁴ Tuvalu. *Regional NDC Pacific Hub* [interaktyvus] <https://pacificndc.org/pacific-ndcs/tuvalu>

⁵⁵ Tuvalu.tv [interaktyvus] <https://www.tuvalu.tv>

nuotraukas ir LiDAR (lazerinio skenavimo) technologiją, kuri leidžia milimetrų tikslumu užfiksuoti salų reljefą, paplūdimius, koralinius rifus, pastatus ir netgi medžius, Tuvalu atlieka itin tikslų visų savo 9 atolų ir 124 salelių skaitmeninimą⁵⁶. Tautos sielą išsaugoti bandoma kviečiant Tuvalu gyventojus dalintis savo šeimos relikvijomis, senelių pasakojimais, dainomis ir istoriniais dokumentais jų skaitmeninimui, taip siekiant užtikrinti, kad ateities kartos, net ir gyvendamos kitoje pasaulio vietoje, galėtų „vaikščioti“ po savo tėvynę ir mokytis savo protėvių kalbos bei papročių⁵⁷. Kuriama savotiška „debesų vyriausybė“ – viešosios įstaigos ruošiamos veikti internetu, blokų grandinės (angl. blockchain) technologija pasitelkiama svarbiems valstybiniais dokumentams – gimimo liudijimams, nuosavybės teisėms, teisės aktams – skaitmeninti ir saugoti⁵⁸, kad jie liktų apsaugoti nuo klastojimo ir prieinami net ir praradus fizinę infrastruktūrą⁵⁹, be to, ruošiamasi išdavinėti skaitmeninius pasus⁶⁰. Tokiu būdu kuriama šalies – jos salų, kultūros, istorija – skaitmeninis dvynys virtualioje erdvėje⁶¹. Kartu su skaitmeniniais planais vykdomas ir Tuvalu Coastal Adaptation Project⁶², kurio tikslas – supilti aukštesnius dirbtinius žemės plotus sostinėje, kad gyventojai galėtų saugiai likti savo tėvynėje bent iki 2100 metų.

3.2. Kritinis Tuvalu skaitmeninės valstybės modelio vertinimas

Nors Tuvalu vykdoma programa yra reikšmingas žingsnis, vis tik jos skaitmeninės valstybės modelis susiduria su reikšmingais teisiniais ir praktiniais ribotumais.

Visų pirma – tarptautinio pripažinimo problema. Šiuo metu tokio valstybingumo pripažinimą yra suteikusios 25 valstybės, tačiau tarp jų nėra nė vienos didžiosios vals-

⁵⁶ BEACH, Caroline (2026-05-04). Tuvalu Digital Twin: Mapping a Nation at Risk. *Lidar News* [interaktyvus]. <https://lidarnews.com/tuvalu-digital-twin-mapping-a-nation-at-risk/>

⁵⁷ YEO, Sophie (2024-11-21). Tuvalu: The Pacific islands creating a digital nation in the metaverse due to climate change. *BBC Future* [interaktyvus] <https://www.bbc.com/future/article/20241121-tuvalu-the-pacific-islands-creating-a-digital-nation-in-the-metaverse-due-to-climate-change>

⁵⁸ Būtent tuo Tuvalu modelis skiriasi nuo tekste minėtų „virtualių ambasadų“, kurios valstybėms tebuvo skaitmeninis komunikacijos kanalas.

⁵⁹ BEACH, Caroline (2026-05-04). Tuvalu Digital Twin: Mapping a Nation at Risk. *Lidar News* [interaktyvus]. <https://lidarnews.com/tuvalu-digital-twin-mapping-a-nation-at-risk/>

⁶⁰ Skirtingai nuo Estijos e-residento asmens tapatybės kortelės, kuri suteikia teisę asmenims nuotoliniu būdu steigti ir administruoti juridinius asmenis Estijoje, pasirašyti dokumentus elektroniniu parašu ir naudotis kitomis skaitmeninėmis paslaugomis, Tuvalu ruošiasi suteikti asmenims pilietybę, teisę gyventi šalyje.

⁶¹ Nuo tekste minėtų decentralizuotų bendruomenių, kurios neturėjo pradinio suvereniteto, skiriasi tuo, kad Tuvalu jau turi kėdę Jungtinėse Tautose, pripažintas jūros sienas ir suverenitetą, jai nereikia prašyti pripažinimo iš naujo. Blockchain technologija ir skaitmenizacija valstybei reikalinga tik tam, kad teisiškai transformuotų ir apsaugotų jau turimą tarptautinį statusą.

⁶² United Nations Development Programme (UNDP). Tuvalu Coastal Adaptation Project (TCAP) [interaktyvus]. <https://www.undp.org/pacific/tcap>

tybės ar nuolatinės JTO Saugumo Tarybos narės. Be plataus pripažinimo „Ex-Situ” valstybės statusas lieka politiškai pažeidžiamas. Pripažinimo siekis sudėtingas ir tuo, jog tarptautinė teisė neturi precedento – valstybės „nevalingo” išnykimo atvejų nuo JTO Chartijos priėmimo nėra buvę.

Be kita ko, dabartinė tarptautinė teisė nereguliuoja skaitmeninės valstybės – nėra aišku, kaip būtų užtikrinama jurisdikcija skaitmeninėje erdvėje, kas kontroliuotų serverius ir infrastruktūrą, kaip būtų sprendžiami ginčai. Skaitmeninė infrastruktūra neišvengiamai priklausytų nuo kitų valstybių teritorijose esančių fizinių išteklių, o tai verčia kelti klausimą, ar „Ex-Situ” valstybė bus tikrai suvereni, ar taps de facto priklausoma nuo priimančiosios valstybės.

Gyventojams išsisklaidžius po skirtingas valstybes diasporoje, iškyla klausimas, kaip bus užtikrinama demokratinė atstovavimo ir atskaitomybės sistema. Skaitmeninės balsavimo sistemos kelia saugumo problemų, o piliečių dalyvavimas politiniame gyvenime gali mažėti, gyvenant priimančios valstybės kultūrinėje aplinkoje.

Nors technologijos leidžia archyvuoti kultūros paveldą, skaitmeninis kultūros „konservavimas” negali visapusiškai pakeisti gyvo kultūrinio gyvenimo. Kyla rizika, kad per kelias kartas diasporoje gyvenantys Tuvalu piliečiai praras ryšį su skaitmenine valstybe.

Visgi, nepaisant šių ribotumų, Tuvalu iniciatyva yra reikšmingas precedentas, formuojantis naują tarptautinės teisės diskursą ir verčiantis tarptautinę bendruomenę ieškoti sprendimų, kurie leistų suderinti klimato kaitos realijas su valstybingumo apsauga.

Išvados

Klimato kaita daro tiesioginę įtaką fizinei geografijai, o tai neišvengiamai lemia tarptautinių sienų poslinkius ir teritorijų nykimą. Dabartinė tarptautinė teisinė sistema neturi veiksmingų mechanizmų, kurie leistų operatyviai reaguoti į klimato kaitos sukeltą aplinkos ir sienų transformaciją.

Valstybingumo kriterijai yra reikšmingi valstybės atsiradimui, tačiau jų turinys nėra pakankamai platus sprendžiant jau egzistuojančių valstybių tęstinumo klausimą teritorijos nykimo sąlygomis. Kriterijų, kurie leistų pripažinti valstybę išnykusia ar būtų taikytini valstybės tęstinumo atvejams, tarptautinėje teisėje nėra.

Tarptautinėje teisėje plečiama valstybingumo prezumpcijos taikymo sritis – ji turi būti taikoma nepaisant klimato kaitos sukeltų fizinių pokyčių valstybės teritorijai, jeigu valstybės valdžia sėkmingai išlaiko teisinį ryšį su savo gyventojais, veiksmingai atlieka jai priskirtas funkcijas.

Deteritorializuoto valstybingumo koncepcija gali tapti pagrindu kuriant naują tarptautinės teisės subjektų kategoriją, taip išsaugant nykstančių salų valstybių valstybingumą. Vis tik galutinis poveikis valstybių suverenitetui priklausys nuo tarptautinės bendruomenės pripažinimo bei lankstumo adaptuojantis prie krizės.

Šiuo metu Tuvalu skaitmeninės valstybės modelis turi reikšmingų teisinių ir praktinių ribotumų, tačiau ši iniciatyva yra reikšmingas precedentas, formuojantis naują tarptautinės teisės diskursą ir verčiantis tarptautinę bendruomenę ieškoti veiksmingesnių klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie jos priemonių.

Nors Tuvalu yra viena mažiausių pasaulio šalių, jos padėtis laikoma daugelio regionų ateities pranašu.

Šaltinių sąrašas

Norminiai teisės aktai

Tarptautiniai teisės aktai

Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija (1982). Valstybės žinios, 2003, 107.

Kitų valstybių teisės aktai

Convention on Rights and Duties of States (Seventh International Conference of American States) (1933). 165 LNTS 19.

The Constitution of Tuvalu (Tuvalu) (1986). WIPO Lex No. TV030.

Specialioji literatūra

BEACH, Caroline (2026-05-04). Tuvalu Digital Twin: Mapping a Nation at Risk. Lidar News [interaktyvus] <https://lidarnews.com/tuvalu-digital-twin-mapping-a-nation-at-risk/>

BIRMONTIENĖ, Toma; JARAŠIŪNAS, Egidijus; KŪRIS, Egidijus ir kt. (2002). Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.

BURKETT, Maxine (2011). The Nation Ex-Situ: On Climate Change, Deterritorialized Nationhood and the Post-Climate Era. *Climate Law*, 2(3), 345–374 [interaktyvus] <https://doi.org/10.3233/CL-2011-040>

CRUTZEN, Paul J.; STOERMER, Eugene (2000). The “Anthropocene”. *IGBP Newsletter*, 41. CRUTZEN, Paul J. (2002). Geology of mankind. *Nature*. 415, 23 [interaktyvus] <https://www.nature.com/articles/415023a.pdf>

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) (2023). Sixth Assessment Report. [interaktyvus]. https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf

International Law Commission (2025). Final report of the Study Group on sea-level rise in relation to international law [interaktyvus] https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/reports/8_9_2025.pdf

KELSEN, Hans (2002). *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas.

KOFE, Simon (2021-11-10). Tuvalu's Future Now Project: preparing for climate change in the worst-case scenario. *Devpolicy Blog* [interaktyvus] <https://devpolicy.org/tuvalu-preparing-for-climate-change-in-the-worst-case-scenario-20211110/>.

KULP, A. Scott; STRAUSS Benjamin H. (2019). New elevation data triple estimates of global vulnerability to sea-level rise and coastal flooding. *Nature Communications* 10:4844 [interaktyvus] <https://doi.org/10.1038/s41467-019-12808-z>

MATAKAS, Juozas (sud.) (1999). Šiuolaikinė valstybė. Vadovėlis. Kaunas: Technologija.

MCADAM, Jane; KALIN, Walter; BURSON, Bruce (2023). Statehood, Human Rights and Sea-Level Rise A Response to the International Law Commission's Second Issues Paper on Sea-Level Rise in Relation to International Law. Kent Law Review.

PRAZAUSKAS, Algimantas; UNIKAITĖ, Ingrida (2007). Politologijos pagrindai. Vadovėlis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

ROBERTSON, Lara (2024-09-19). The last generation to live in Tuvalu [interaktyvus] <https://www.unicef.org.au/stories/tuvalu-climate-change-photo-essay?srsId=AfmBO-oo7zncGFe-amiiOET-0dRHwQiLwimVmFrt2dQnWnHAaP2nD2698>

RÖMERIS, Mykolas (1990). Valstybė ir jos konstitucinė teisė (1). Vilnius: Mintis.

TARKOWSKI TEMPELHOF, Susanne (2015). BITNATION Whitepaper [interaktyvus] <https://bravenewcoin.com/assets/Whitepapers/BITNATIONWhitepaper-INCOMPLETE.pdf>.

Tuvalu Island Courts Bench Book (June 2004) [interaktyvus] <https://www.pacii.org/tv/other/tuvalu-courts-bench-book-2004-eng.pdf>

VADAPALAS, Vilenas (2006). Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas.

YEO, Sophie (2024-11-21). Tuvalu: The Pacific islands creating a digital nation in the metaverse due to climate change. BBC Future [interaktyvus] <https://www.bbc.com/future/article/20241121-tuvalu-the-pacific-islands-creating-a-digital-nation-in-the-metaverse-due-to-climate-change>.

Teismų praktika

Tarptautinių teismų ir arbitražų praktika

Case Concerning the Continental Shelf (Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya), ICJ, Judgment, [24-02-1982].

Case concerning maritime delimitation and territorial questions (Qatar v Bahrain), ICJ, Judgment [16.03.2001]

North Sea Continental Shelf Case (Federal Republic of Germany v. Denmark), ICJ, [20-02-1969].

Island of Palmas Case (Netherlands v. United States), Arbitral Award, [1928-04-04].

Territorial and maritime dispute (Nicaragua v Colombia), ICJ, Judgement, [19.11.2012]

Western Sahara, ICJ, Advisory Opinion, [1975-10-16].

Obligations of States in Respect of Climate Change, ICJ, Advisory Opinion, [2025-07-23].

Request for an Advisory Opinion Submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, ITLOS, Advisory Opinion (Case No. 31), [2024-5-21].

Kiti šaltiniai

Australian Government Department of Home Affairs (2025). Falepili Mobility Pathway [interaktyvus]. <https://falepilipathway.gov.au>.

BLINSTRUBIS, Tomas (n.d.). Valstybė. Iš: Visuotinė lietuvių enciklopedija [interaktyvus]. <https://www.vle.lt/straipsnis/valstybe/>

- Bitnation Constitution (2017) [interaktyvus] <https://github.com/Bit-Nation/BITNATION-Constitution>
- Republic of Estonia E-Residency. Make business easy at every stage [interaktyvus] <https://www.e-resident.gov.ee/make-business-easy-at-every-stage/>
- Second Life [interaktyvus]. <https://secondlife.com/>
- THOMPSON, Sarah (2025-08-25). The ICJ's Historic Advisory Opinion: A New Era for Climate Justice? European Chair for Sustainable Development and Climate Transition [interaktyvus]. <https://www.sciencespo.fr/chair-sustainable-development/news/the-icjs-historic-advisory-opinion-a-new-era-for-climate-justice/>
- Tuvalu Central Statistics Division (2025-04-10). Tuvalu Population and Housing Census 2022–23 [interaktyvus] <https://stats.gov.tv/news/tuvalu-population-and-housing-census-2022-23/>.
- Tuvalu. Regional NDC Pacific Hub [interaktyvus] <https://pacificndc.org/pacific-ndcs/tuvalu>.
- Tuvalu.tv [interaktyvus]. <https://www.tuvalu.tv>
- MANOR, Ilan. (2014). On Virtual Embassies in the Age of Digital Diplomacy [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://digdipblog.com/2014/06/25/on-virtual-embassies-in-the-age-of-digital-diplomacy/>
- Nacionalizmas (n.d.). Iš: Visuotinė lietuvių enciklopedija [interaktyvus] <https://www.vle.lt/straipsnis/nacionalizmas/>
- Pirminė bendruomenė. Iš: Visuotinė lietuvių enciklopedija [interaktyvus] <https://www.vle.lt/straipsnis/pirmine-bendruomene/>
- United Nations Development Programme (UNDP). Tuvalu Coastal Adaptation Project (TCAP) [interaktyvus]. <https://www.undp.org/pacific/tcap>

SANTRAUKA

Klimato kaitos veiksnių nulemtas jūros lygio kilimas semia valstybių teritorijas ir kelia egzistencinę grėsmę mažoms salų valstybėms. Tai verčia kvestionuoti tradicinę valstybingumo sampratą, grindžiamą apibrėžta teritorija, nuolatine populiacija, valstybės valdžia ir gebėjimu palaikyti santykius su kitomis valstybėmis. Straipsnyje nagrinėjamas klausimas, ar valstybė gali išlaikyti valstybingumą praradus fizinę teritoriją ir vertinamas skaitmeninės valstybės modelio kaip priemonės potencialias. Atsižvelgiant į tai šiame straipsnyje buvo siekiama išnagrinėti, kaip Antropoceno laikotarpiu valstybės, susidurdamos su klimato kaitos keliamais iššūkiais, formuoja skaitmeninės valstybės fenomeną ir kokią įtaką tai daro klasikinei valstybingumo sampratai. Tyrimas apėmė skaitmeninės valstybės kūrimą, kaip valstybingumo išsaugojimo būdą, teritorijos išnykimo sąlygomis. Pirmiausiai tyrime buvo analizuota valstybės sampratos kilmė ir istorinė raida, besikeičiančianti valstybingumo samprata klimato kaitos ir skaitmenizacijos kontekste, ypatingą dėmesį skiriant Tuvalu valstybės skaitmenizavimo atvejui. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad tarptautinėje

teisėje plečiasi valstybingumo turinys, o tai leidžia taikyti valstybingumo tęstinumo prezumpciją, leidžiančią išsaugoti valstybės statusą nepaisant teritorinių jos pokyčių. Daroma išvada, jog valstybės „Ex-Situ” koncepcija (į kurią įeina skaitmeninės valstybės), užtikrinanti valdžios funkcijų tęstinumą, pilietybės išsaugojimą ir tarptautinį pripažinimą gali sukurti naują tarptautinės teisės subjektų kategoriją ir leisti Tuvalu išsaugoti savo valstybingumą.

SUMMARY

Sea level rise caused by climate change is inundating state territories and posing an existential threat to small island states. This challenges the traditional concept of statehood, based on a defined territory, a permanent population, an effective government and the capacity to maintain relations with other states. The article examines the question of whether a state can maintain statehood after losing its physical territory and assesses the potential of the digital state model as a means of preserving statehood. In this regard, this article aimed to examine how states, faced with the challenges posed by climate change, are forming the phenomenon of the digital state in the Anthropocene and what impact this has on the classical concept of statehood. The study covered the creation of a digital state as a way to preserve statehood in conditions of territorial extinction. First, the study analyzed the origin and historical development of the concept of statehood, the changing concept of statehood in the context of climate change and digitalization, paying special attention to the case of the digitalization of the state of Tuvalu. The results of the study reveal that the content of statehood is expanding in international law, which enables for the application of the presumption of continuity of statehood, thereby allowing the preservation of state status despite its territorial changes. It is concluded that the concept of the „Ex-Situ” state (which includes digital states), ensuring the continuity of government functions, the preservation of citizenship and international recognition, can create a new category of subjects of international law and would allow Tuvalu to preserve its statehood.